

Pelotetta vai pidäkettä?

Deterrenssiteorian käytäntöä pienen valtion näkökulmasta

Jan Hanska

This article reassesses the concept of deterrence that initially evolved to prevent the Cold War era superpowers from engaging into a mutually destructive nuclear war. The world has changed and certain aspects of deterrence theory have to be added to the scrapheap of history while others stand as almost timeless tenets. Deterrence has to be rethought in our contemporary world and each state willing to put it to practice will have to develop a deterrence strategy of its own that plays on the strengths of that specific state and the weaknesses of its most likely future aggressor. Non-nuclear deterrence has to be thought out adhering to different principles than expressed in traditional theories and the greater the power imbalance between the deterrer and the deterred, the more the smaller state has to employ the entire spectrum of skills of his society. Deterrence cannot rest on the principle of punishment but has to be more nuanced. When there is no balance of terror between the two states the more deterrence assumes the role of dissuading the potential enemy from attacking or creating restraints for his aggression.

Deterrenssi ajattelun kehityshistoria

Deterrenssi on hyvin perinteinen ajattelumalli, joka on epäilemättä ollut olemassa niin kauan kuin ihmiset ovat järjestäytyneet minkäänlaisiksi prototyhteisöiksi, joiden on pitänyt suojautua toisilta kaltaisiltaan (Gat 2006). Peruskäsitteenä on: mikä ehkäisee ennalta vihollisuuksia. Ikaikainen vastaus, jonka amerikkalainen kenraali Ridgway (1956, 293) puki sanoiksi, on ”voima.” Voiman tulee olla olemassa ja käytettävissä välittömästi. Tämän tulee olla myös mahdollisen vihollisen tiedossa aivan kuten senkin, että puolustajalla on vahva tahto käyttää voimaansa tarpeen vaatiessa.

Deterrenssi on aina ollut osa kansallista strategiaa ja diplomatiaa, eikä suinkaan uusi käsite politiikassa. Avoin tai verhottu sodan uhka on perinteinen diplomatian työkalu, jolla valtiot ovat pyrkinet estämään toisia valtioita tekemästä

jotain niiden etujen vastaista. Ydinaseaikakaudella vanha ajatus sai täysin uuden merkityksen aseiden tuhovoiman vuoksi. Deterrenssin ei voitu enää antaa pettää missään olosuhteissa, jotta valtio ylipäänsä voisi jatkaa olemassaoloaan. Siten luotiin äärimmäisen kallis, jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä pysyvässä valmiudessa oleva strateginen ydinasekyvykkyys. Kuten Bernard Brodie (1959, 272) totesi, tässä järjestelmässä oli jotain epätodellista, sillä sen tuli olla jatkuvassa korkeassa valmiudessa, mutta samalla pysyä ikuisesti käyttämättömänä.

Nykyisessä muodossaan deterrenssi niin teoriana kuin strategisena käytäntönä on ydinaseen ”äpärlapsi”. Kylmän sodan alkuvuosista alkaen läntinen maailma on puolustanut itseään ydinaseen käyttöön liittyvän totaalisen täystuhon pelon avulla. Kun Neuvostoliitto sai rakennettua oman strategisen ydin-suorituskykensä, täystuhon uhka muuttui molemminpuoliseksi eivätkä länsimaat kyenneet luomaan muuta vaihtoehtoa totaliselle sodalle kuin rauhan. Ensimmäistä kertaa historiassa sotilaat valmistautuivat sellaiseen sotaan, mitä kukaan ei tahtonut käydä ja kieltäytyivät valmistautumasta mihinkään muuhun peläten järkyttävänsä rauhan tilaa. (Aron 1958, 37.) Vielä nykyäänkin ydinaseet ovat kansainvälisessä politiikassa äärimmäisen tärkeitä, mutta eivät suinkaan sodankäynnin välineinä (Nye 2011, 30). Niiden avulla pyritään yhä säilyttämään vakautta. Deterrenssi ei ole sodankäyntiin liittyvä strategia, vaan potentiaalisen uhkan strategia (Beaufre 1965b, 29). Uhkaa manipuloimalla luodaan vakautta kansainväliseen järjestelmään.

Deterrenssi puhtaimmassa ydinasein rakennetussa muodossaan on kauhun avulla saavutettua rauhaa. Se on eri asia kuin perinteisen asevoiman avulla saavutettu rauhan ja tasapainon tila. Ydinasevaltiot uhkaavat toisiaan täystuholla eikä niiden välillä vallitseva tasapaino ole niin oleellinen kuin kyky aiheuttaa kestävämpiä tappioita. (Aron 1960, 159–162.) Ydindeterrenssi on äärimmäisyyksien leikkiä; joko täysi rauha tai sitten sodan osapuolten ellei koko maailman totaalinen tuhoutuminen. Jo 1960-luvulta alkaen on ymmärretty, että tämä ei voi olla toimiva valtiollinen strategia. Valtionjohdolla tulee olla muitakin vaihtoehtoja kuin antautuminen tai itsemurha. Herman Kahnin (1960) ja muiden teorialat ”osoittivat” ettei edes lämpöydinasein käyty sota olisi maailmanloppu, koska kaikkien osapuolten intressinä olisi vahinkojen rajoittaminen. Jos siis strateginen ydinsota ei tarkoittaisi apokalypsia, panostaminen pelkkään deterrenssiin ei ole viisasta. Valtion on pakko valmistautua myös siihen, että deterrenssi voi pettää joissakin olosuhteissa. (Aron 1960, 418.) Jokaisen valtion tulee sekä toteuttaa deterrenssistrategiaa että varautua puolustamaan itseään.

Kun rajoittamattoman strategisen ydinsodan käyminen näytti muodostuvan molemminpuoliseksi tuhoutumiseksi, muuttui myös ydinaseiden käytön teoria, koska ydinsotaa ei voisi käydä rajoittamattomana. Silloin ydinaseita tulee käyttää, kuten kautta historian kaikkia aseita on käytetty, rajoitetusti. Ydinase

menettää erityisasemansa ja muuttuu vain yhdeksi strategian työkaluksi, jolla pyritään tavoittelemaan joko deterrenssin luomista tai vihollisen antautumista. (Beaufre 1965b, 44.) Massiivisen vastaiskun doktriinista pyrittiin eroon tekemällä ydinaseista deterrenssitehtävän toteuttamisvälineiden asemesta puolustus- ja hyökkäystehtävään soveltuvia aseita.

Strategisen ydinaseen luoman uhkan ja deterrenssin rinnalle nousi ajatus taktisista ydinaseista, joiden avulla kyettäisiin käymään sotia perinteiseen tapaan asevoimien yhteenotona (Freedman 1981, 68). Vuonna 1954 Montgomery julisti Naton Eurooppaan sijoitettujen joukkojen käyttävän ehdottomasti taktisia ydinaseita puolustautumiseen hyökkäystä vastaan (Freedman 1981, 84). Kuitenkaan tuolloin ei ollut olemassa kokonaisvaltaista näkemystä, miten taktista ydinsotaa tulisi käydä. Ensimmäinen ja merkittävin rajoitetun ydinsodan teoreetikko oli Henry Kissinger (1957). Blackettin (1962, 71) mukaan Kissingerin koko uran suurin saavutus piili hänen suurimmassa epäonnistumisessaan. Koska edes hänen kyvykkyydellään, älykkyydellään ja omistautumisellaan ei pystytty osoittamaan, että rajoitettu ydinsota olisi hallitusti käytävissä, voidaan koko ajatuksesta luopua strategisena valintana. Ydinsota on edelleenkin niin akateemisesti, poliittisesti kuin strategisestikin hallitsematon kokonaisuus, mutta ydinaseiden merkitys on uudelleen nousemassa maailmanpolitiikassa.

1960-luvun teoreetikot arvioivat, että tulevaisuuden sodankäynti muuttaisi luonnettaan asevoimien raa'asta fyysisestä yhteenotosta kohti tahtojen taistelua osana neuvotteluprosessia, jossa sotilaallisen voiman rooli on pääasiassa osoittaa osapuolten tahtoa syventää konfliktia, mikäli vastapuoli ei hyväksyisi neuvotteluhoitoja (Snyder 1961, 50). Neuvostoliiton sortumisen jälkeinen ”uusien sotien” (Kaldor 2007) aika tai terrorismin vastainen sota näytti todistavan tämän väitteen vääräksi, mutta kyseessä onkin arvio nimenomaan ydinasevaltioiden välisestä konfliktista. Valtioiden sisäisistä sodista tuli itse asiassa jo vuoden 1945 jälkeen globaalilla tasolla sodan yleisin muoto. Tämä tapahtui yhtäältä siksi, että kolonialismin purkautuessa syntyneet vasta itsenäistyneet valtiot olivat muita alttiimpia sen tyyppiselle konfliktille ja toisaalta koska deterrenssi ja hyvinvoivat liberaalidemokratiat ovat onnistuneet rajoittamaan valtioiden välistä sotaa. (Gat 2006, 588.) Jos tarkastelemme tämän hetken Venäjän, Yhdysvaltojen ja Kiinan tai vaikkapa Pakistanin ja Intian välisten suhteiden tasapainotilaa, niin asevoimien rooli näyttää todellakin olevan neuvotteluvaltin kaltainen.

Nyt kun Kiina on nousemassa Yhdysvaltojen rinnalle tai jopa sen ohi kansainvälisen järjestelmän tärkeimpänä voimatekijänä ja Venäjä yrittää epätoivoisesti pitää itseään supervaltojen joukossa, valtioiden välisen sodan todennäköisyys on kasvanut ja myös deterrenssiä on jouduttu tarkastelemaan uudelleen. Nykyajan deterrenssi ja ydinaseisiin liittyvä politiikka on perusolemukseltaan

vanhojen trendien jatkumoa, mutta myös eroavaisuuksia löytyy (Lawrence 1988, 69). Deterrenssin tavoitteisiin pyritään korostetusti pääsemään myös muilla keinoilla kuin ydinaseilla. Deterrenssin luominen itsessään ei ole strategian päämäärä, vaan ainoastaan keino päästä tavoitteeseen, joka voi olla esimerkiksi voimankäytön tai konfliktin välttäminen. Siten deterrenssin arvo ei ole sen omassa tehokkuudessa tarkasteltuna esimerkiksi kustannusten kautta, vaan siinä, mitä sillä mahdollisesti kyetään saavuttamaan, eli rauhan tila. (Barnett 2003, 7.) Sodalle on helppo asettaa hintalappu, mutta rauha on mittamattoman arvokas.

Strategia, operaatiotaito ja taktiikka opettavat, kuinka asevoimia käytetään sodankäynnissä vihollisen voittamiseksi. Sota on julmaa ”teatteria”, jossa sattuma näyttää suurta roolia ja miljoonien ihmisten henki on vaarassa. Deterrenssi-strategia irrottautuu sodan verisestä todellisuudesta ja mahdollistaa konfliktin-skenaarioiden tarkastelun abstraktiotasolla. Ydinkärkien, sukellusveneiden, panssarivaunujen ja sotilaiden lukumäärien vertailu on kliinistä ja rationaalista, mitä niiden konkreettinen käyttö sotatoimiin ei olisi. Sodankäynti on monimutkaista, mutta deterrenssi paperilla näyttää loogisen yksinkertaiselta. Ongelmaksi nousee, että vain hyvin kouriintuntuva uhka sodasta takaa deterrenssin toimivuuden. Ilman tätä uhkaa ei olisi pelotetta. Siksi deterrenssiä tutkivan ihmisen tulee ymmärtää sodankäynnin taitoa. Muuten laskelmat jäävät ”paperitiikereiksi”. Sodan käyminen on asevoimien tehtävä, jonka toteuttaminen alkaa, jos deterrenssitehtävä epäonnistuu. Kuten Montgomery (1962, 222) kirjoitti, deterrenssi rakentuu tunnistetusta kyvystä taistella ja selviytyä hyökkäyksestä. Pienien ja rajoitettujen operaatioiden onnistumismahdollisuudet on kyettävä nollaamaan ja laajamittaiseen hyökkäykseen vastattava sotilaallisen puolustuksen toteuttamalla torjuntaoperaatiolla.

Herman Kahn, yksi ydinstrategian klassikoista valitti, kuinka mahdotonta oli saada ihmisiä kiinnostumaan ydinsodan todellisesta käymisestä, koska ihmiset luottivat deterrenssin toimivuuteen. Hänen mukaansa täysi luottamus deterrenssin toimivuuteen oli huippuesimerkki toiveajattelusta. (Kahn 1960, 369; 562.) Deterrenssi- ja sotilasstrategian tutkimus kärsii edelleen Kahnin (1960, 553) toteamasta yksinkertaisesta tosiseikasta, että ”*peace seems so desirable and war so ridiculous*.” Me kaikki haluamme rauhaa – eritoten sotilaat, joiden on ammatillisessa mielessä pakko ymmärtää sodan karmivaa olemusta ja luonnetta. Siviilistrategilla ja -tutkijalla on mahdollisuus keskittyä mukavampiin asioihin, kuten sodan ennaltaehkäisyyn deterrenssillä tai neuvotteluilla. Mary Kaldor (2007, 151) kirjoitti, kuinka kylmän sodan aikana deterrenssi nähtiin ”kuvitteellisena sotana.” Hänen mukaansa molemmat osapuolet käyttäytyivät kuin olisivat olleet sodassa, kasvattaen sotilaallisia suorituskykyjään, kilpailien asevarustelussa ja toteuttaen sotaharjoituksia. Kaldor on samalla oikeassa ja

väärässä. Kylmä sota oli sotaa, mutta ilman varsinaista taistelutoimintaa, joka lopulta tekee konfliktista sodan. Uhka avoimen sodan puhkeamiselle oli olemassa ja hänen mainitsemillaan keinoilla yritettiin ehkäistä tämä kehityskulku ja pitää sota kylmänä kuumen asemesta. Ydinaseaikakaudella sota ja rauha termeinä ovat menettäneet perinteistä merkitystään koska ydinsodasta on tullut aidosti tabu, jota ei sovi edes ajatella ja samaan aikaan rauha on pelkkää deterrenssistrategian pysyvää toimeenpanoa (Beaufre 1965b, 101).

Deterrenssin toteuttaminen

Raymond Aronin (1960, 369) mukaan kylmän sodan dialektiikka perustui kolmelle tukipilarille, eli deterrenssin, suostuttelun ja kumouksellisuuden pysyvään yhdistelmään. Deterrenssi voidaan määritellä vihollisten saattamiseksi toisiin ajatuksiin sotilaallisten voimakeinojen hyökkäyksellisestä käytöstä vakuuttamalla ne siitä, että tämän tyyppiseen toimintaan liittyy hallitsemattomia riskejä sotilaallisista vastatoimista, jotka estävät niitä saavuttamasta tavoitteitaan tai tekevät siitä liian kallista. Deterrenssiin pitää aina kuulua vankkumaton tahtotila käyttää voimaa vastakeinona riippumatta siitä kuinka epätodennäköisenä tai vastentahtoisena tätä tilannetta pidetään (Osgood 1988, 4).

Lawrence (1988, 125) on väittänyt, että deterrenssi ei ole tieteellinen käsite, jota voitaisiin käyttää poliittisen toiminnan syiden tai valtiomiesten motiivien tarkasteluun. Hän esittää deterrenssin olevan pohjimmiltaan uskonkappale, joka perustuu sukupuuton partaalla seisovan ihmisrodun antropologisiin tarpeisiin. Ydindeterrenssin kohdalla tätä väitettä on mahdotonta osoittaa vääräksi. Ydinaseen ensi- ja toistaiseksi viimeikästä sodankäynnissä on kulunut seitsemänkymmentä vuotta. Mikäli deterrenssi ei ole tieteellisesti toimiva konsepti, olemme olleet äärimmäisen onnekkaita. Ehkä pelkkä uskomme on kantanut meidän tähän asti itseaiheutetun sukupuuton uhkan alla. Kuten Osgood (1988, 100) kirjoitti, deterrenssiin liittyvissä asioissa täydellinen logiikka ei välttämättä ole osoitus ”maalaisjärjen” käytöstä. Kuitenkaan ydinsodan välttäminen ei ole ainoa mittatikka, jolla deterrenssiä tulee tarkastella

Glenn Snyderin mukaan deterrenssissä on kyse siitä, että vihollinen saadaan pidättäytymään sotilaallisesta toiminnasta luomalla hänelle tilanne, jossa kustannukset ja riskit ylittävät hyökkäyksellä saavutettavat hyödyt. Puolustuksella pyritään vähentämään omia kustannuksia ja riskejä, mikäli deterrenssi pettää. Deterrenssi toimii vihollisen aikomuksia vastaan, kun puolustus vähentää vihollisen kykyä tuottaa vahinkoa. Siten asevoimien deterrenssiarvossa on kyse vihollisen sotilaallisten operaatioiden todennäköisyyden pienentämisestä ja puolustuksellisessa arvossa siitä, miten vihollisen operaatioiden

vaikutuksia voidaan pienentää vähentämällä sodan vahingollisuutta sekä pitämällä maa-alueita, joka voidaan määritellä kyvyksi kiistää vihollisen päämäärien saavuttaminen. (Snyder 1961, 3–4.)

On olemassa kaksi eri tapaa toteuttaa deterrenssistrategiaa, mutta näitä voidaan soveltuvasa määrin yhdistellä. Kyseessä voi olla joko rankaisuun (*punishment*) tai kiistämiseen (*denial*) perustuva strategia. Kiistämisen kyvyksillä vaikutetaan mahdollisen vihollisen arvioihin hänen kyvystään päästä tavoitteisiinsa. Rankaisulla puolestaan vaikutettaisiin kustannusarvioihin, mutta sillä ei välttämättä kyettäisi kiistämään tavoitteisiin pääsyä. (Freedman 1981, 111–112.) Rankaisussa käytetään vastatoimien uhkaa intressien yhteensovittamiseksi. Siinä kriittistä on, että vastatoimet koetaan nopeiksi ja varmoiksi luonteeltaan ja niiden uhalla pyritään nostamaan aggressiosta aiheutuvia menetyksiä potentiaaliselle hyökkääjälle suuremmiksi, kuin ne edut, mitä hän voisi toiminnastaan saada. Rankaisu on ikään kuin negatiivista suostuttelua, jossa pyrkimyksenä on ehkäistä aggressio uhkaamalla välittömillä sotilaallisilla vastatoimilla.

Alun perin kiistäminen oli terminä kytköksissä puolustukseen, koska siihen kuuluu selkeän fyysisen esteen, eli asevoiman, asettaminen vihollisen ja hänen tavoitteensa väliin. Deterrenssivalintana rankaisu on psykologisempi luonteeltaan, sillä se käsittää vain ajatuksen näiden fyysisten toimijoiden käytöstä, mikäli vihollinen aloittaisi hyökkäyksen. Kiistäminen sisältää myös pakkottamisen elementtejä, mutta se painottaa enemmän kontrollia. Kiistäminen pohjaa kykyyn hallita tilannetta riittävästi, kyetäkseen estämään ja kiistämään hyökkääjän tavoitteiden saavuttamisen. Juuri ajatus tilanteen hallinnasta saa aikaan sen, että kiistäminen nähdään usein puhdasta rankaisua luotettavampana valintana. Beaufren (1965b, 24) mukaan deterrenssin psykologinen vaikutus rakentuu yhdistelmänä laskelmia riskistä, joka voidaan tavoitteen saavuttamisen suhteessa ottaa ja pelosta, jonka riski ja konfliktin ennalta-arvaamattomuudet luovat. Laskelmat perustuvat konkreettiseen dataan, mutta pelko syntyy monimutkaisten psykologisten, poliittisten, sosiaalisten, yhteiskunnallisten ja eettisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Deterrenssiteoria on ”Janus-kasvoinen”, sillä sen peruspilarit ovat käytännössä toisilleen täysin vastakkaisia. Yhtäältä deterrenssi nojaa voima- ja kustannuslaskelmien deduktiiviseen logiikkaan todistaakseen tehonsa. Toisaalta deterrenssivaikutus on puhtaasti psykologinen, sillä pelko ja pelote syntyvät poliittisen päätöksentekijän mielessä. Suurin osa analyyseistä on pyrkinyt sulkemaan ulos päätöksentekijöiden tunteet ja maailmankuvat sekä niistä kumpuavan ajattelutavan tarkastellen päätöksentekoa puhtaan rationaalisena prosessina. (Jervis 1985, 1.) Deterrenssivaikutus on aina psykologinen eikä suinkaan objektiivinen asia (Kahn 1960, 553). Silti deterrenssiteoria lähtee siitä perusoletuksesta, että

päätäjät tekevät rationaalisia valintoja eivätkä erehdy arvioissaan ja laskelmissaan, vaan päätyvät käytössään olevan aineiston perusteella siihen johtopäätökseen, että aseellisen voiman käytön kustannukset ylittäisivät odotettavissa olevat hyödyt (Stein 1985a, 51).

Liddell Hart (1960, 53) tarjosi deterrenssistäkin mielenkiintoisia ajatuksia. Hänen mukaansa sodan ehkäisemisen paras perusta luodaan sillä, että hyökkäyksen suunnittelumahdollisuuksia heikennetään luomalla deterrenssin kohteen käytössä oleviin suunnitteluperusteisiin epätarkkuustekijöitä. Toisin sanoen vihollisen voimasuhde- ja kustannuslaskelmista pyritään tekemään parhaimmillaankin pelkkiä arvioita. Molemmipuolisten vahinkojen lisäksi deterrenssivaikutusta luo ehkä tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä epävarmuus. Tämä epävarmuus ei saa liittyä siihen puolustaako hyökkäyksen kohde itseään sotilaallisesti vai ei. Sen tulee olla varmaa. Sen sijaan kaikki deterrenssiä toteuttavan valtion toimet, joilla pystytään lisäämään hyökkäyksen kustannus- ja voimasuhdelaskelmiin epävarmuustekijöitä, ovat kriittisiä. Mitä epävarmemmin perustein hyökkääjä joutuu suunnittelemaan, sinä enemmän hänen täytyy laskelmissaan ”pelata varman päälle” ja laskea varattava sotilaallinen voima suuremmaksi, valmistautua isompiin tappiomääriin ja sitoa enemmän resursseja hyökkäykseen. Yhdessä nämä tekijät voivat vaikuttaa siten, että hyökkäys laskelmien perusteella muodostuu kannattamattomaksi mahdollisesti saavutettaviin hyötyihin nähden.

Deterrenssiteorian suurimmat vahvuudet ja heikkoudet juontuvat sen perusolemuksesta. Kyseessä on abstraktin logiikan järjestelmä, jonka pääkohdat on johdettu deduktiivisella päättelyllä. Tämä johti aikanaan teorian suosioon, koska se tuki johdonmukaisten, tyylkkäiden ja näennäisesti painavien selitysten muotoilemista kuvaamaan valtioiden keskinäiskäyttäytymistä. Deterrenssin onnistumista ei mitata ainoastaan puolustajan sotilaallisilla kyvykkyyksillä ja sen tahtotilalla käyttää niitä, vaan vähintään yhtä paljon sen kyvyillä välittää tietoa ja viestiä kyvystään ja tahdostaan potentiaalisille vihollisille. (Lebow 1985, 203–205.)

Juuri koska deterrenssi on psykologinen suhde, ei siihen löydy yhtä ainoaa toimivaa kaavaa. Jokaisen deterrenssiä toteuttavan valtion ominaisuus vaikuttaa sen deterrenssistrategian valintaan yhtä lailla kuin kohteena olevan valtionkin luonne. Deterrenssi on aina kansallinen valinta ja mikä toimii yhden valtion kohdalla tiettyä mahdollista vihollista vastaan, tuskin toimii sellaisenaan toisen valtion kohdalla. Mikäli deterrenssin uskotaan perustuvan puhtaasti laskelmiin sekä täysin rationaaliseen päätöksentekoprosessiin, yksi ja sama valinta voisikin toimia kaikille valtioille (Morgan 1985, 144). Kaikkien aikojen haastavin ja tärkein deterrenssisuhde oli Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen. Sen pettäminen olisi voinut johtaa täysin katastrofaalisiin lopputuloksiin koko

ihmiskunnalle. Toisaalta, kuten Kahn (1960, 41) kirjoitti, ”katastrofi voi olla melko katastrofaalinen olematta kuitenkaan totaalinen.” Supervaltojen suhde oli selkeä. Molemmilla osapuolilla oli tasan yksi ja ainoa vihollinen, jonka kanssa niiden tuli kyetä ennaltaehkäisemään konflikti. Tällainen suunnattu tai kohdistettu deterrenssi on helpompi luoda kuin yleinen deterrenssi, joka pyrki ehkäisemään kaikkien toimijoiden vihollisuudet ennalta. Mitä useammalta eri suunnalta valtio kokee itseään uhattavan, sitä yleisemmäksi sen on deterrenssi-strategiansa muodostettava. Mikä toimii yhteen valtioon ei välttämättä tehoa toiseen. Yleinen deterrenssi ei koskaan voi saavuttaa samaa tehokkuutta samalla resurssipanostuksella kuin kohdennettu versio.

Naton kohdennetun deterrenssin tehtävä kylmän sodan aikana oli yksinkertaisempi kuin nykyään. Entinen SACEUR James Stavridis (2014, 19) tiivisti, Nato olleen apokalyptin portinvartija, jonka tehtävä oli deterrenssin avulla estää kaikille osapuolille tuhoisa maailmansota. Naton tehtävä on muuttunut suuresti, mutta samalla siitä on tullut moniulotteisempi ja vaikeammin hahmotettava. Nyky-Naton tulee kyetä ennaltaehkäisemään muuallakin kuin Euroopassa kriisejä entistä laajemmalla skaalalla ja niiden silti syttyessä kyetä rajoittamaan ne mahdollisimman matalan intensiteetin konflikteiksi. Deterrenssiyhdytöt ovat monimutkaistuneet täysin alkuperäisistä poikkeaviksi.

Deterrenssi ja puolustus

Nykyään deterrenssiä ja puolustusta ajatellaan kahtena erillisenä tehtävänä asevoimille. Sotilaallisella voimalla on aina pyritty rankaisemaan vihollista, kiistämään häneltä aluevaltauksia (tai valtaamaan niitä itse) ja samalla vähentämään omaan asevoimaan, valtioon ja kansaan kohdistuvaa vahinkoa. Ennen ydinaseaikakautta näitä tehtäviä toteutettiin lähtökohtaisesti samoilla aseilla ja suorituskyvyillä (Snyder 1961, 8).

Kaikissa tapauksissa, joissa voimankäytön uhkaa käytetään vastatoimena hyökkäykseen tulee tiedostaa, että siitä tulisi kivuliasta ja kallista molemmille osapuolille. Vastatoimien uhka luo pelotetta *ex ante* eikä sen tarkoitus ole toimia koston *ex post*. (Schelling 1963, 187.) Asevoimien konkreettinen käyttö sotatoimissa on erityyppistä sotilaallisen voiman käyttöä strategisten päämäärien edistämiseksi kuin sen sillä uhkaaminen. Nämä tehtävät vaativat erilaisia sotilaallisia kyvykkyyksiä. Sotilaallisen operaation toteuttaminen on sotilaan tehtävä ja valtion potentiaalisen sotilaallisen voimankäytön uhkan hyödyntäminen kansallisten tavoitteiden edistämiseksi on politiikkojen alaa. Deterrenssi-strategiassa on kyse juuri sotilaallisen voimapotentialin hyväksikäytöstä, jolloin deterrenssi on Schellingin (1963, 9) mukaan sotilaallisen voiman

taidokasta käyttämättömyyttä. Siksi deterrenssi vaatii enemmän kuin ainoastaan sotataidollista kyvykkyyttä.

Deterrenssi ei useinkaan sovi sotilaalliseen mielenlaatuun. Tämä johtuu ainakin osittain sen luonteesta passiivisena strategiana. Sotilaallinen ajattelumalli korostaa aloitteen tempaamista ja rohkeita ratkaisuita. Kun valtio toteuttaa deterrenssiä, se käytännössä asettaa itsensä tilanteeseen, jossa aloite on täysin sen potentiaalisella vihollisella. Siinä on koko pelotteen idea. Valtio asettaa mahdollisen vihollisensa hartioille painavan vastuun aktiivisten vihollisuuksien aloittamisesta. (Schelling 1966, 44.) Pienelle valtiolle tämä lähtökohtaisesti ei ole niin hankala strateginen valinta kuin suurvallalle, jonka strategiseen kulttuuriin voi kuulua aggressiivinen ja sotilaalliseen voimaan nojaava ulkopolitiikka. Pienen valtion strategiseen työkalupakkiin harvoin kuuluu sotilaallisen voiman aktiivinen käyttö. Silti sotilaallisesta näkökulmasta tietoinen passiivinen valinta antaa vihollisen vapaasti valita aika, paikka ja tapa hyökätä on epäluonnollinen. Tämä itse asiassa on pidäkettä luovan valtion etu. Hyökkääjän painolastiksi koituu paitsi sodan aloittamisen moraaliset vaikutukset, niin myös äärimmäisen epävarmuustilan sietäminen puolustajan tarkoituksiperistä, puolustuskyvystä ja clausewitziläisen sodan kitkan voittamisesta siirryttäessä rauhasta sodan tilaan. Samalla pidäkettä luova valtio pyrkii kohottamaan näitä riskejä aktiivisin toimin mahdollisimman korkeiksi. (Snyder 1961, 127.)

Henry Kissingerin (1957, 114) mukaan ydinaseaikakauden strategian tärkein kysymys on kuinka luodaan oikea suhde deterrenssiin ja sodankäynnin välille, jos edellä mainittu pettää. Passiivisesta strategisesta ratkaisusta tulee kyetä siirtymään aktiiviseen operaatiotaitoon. Vaikka kyseessä on kaksi erillistä asevoimien tehtävää, pelotevaikutus on suurempi, kuin sotilaallinen suorituskyky yhdistyy halukkuuteen käyttää sitä tarvittaessa puolustuksessa. On yhdentekevää kuinka suuri aseellinen voima on, jos valtio sisäpoliittisista tai muista syistä johtuen on kyvytön käyttämään sitä. Osasyynä tähän kahtiajakoon on se, että deterrenssivaikutus on ensisijaisesti rauhan aikainen tavoite ja puolustuskyky nousee arvoonsa vasta sodan aikana. Siten deterrenssiin ja puolustuksen arvot korostuvat eri aikoina. Deterrenssiin eduista nautitaan ennen kuin vihollisuudet alkavat ja välittömästi sen hetken jälkeen puolustuksen toteuttamisen kyvystä. (Snyder 1961, 4–5.)

Sota on raakaa, mutta hyvin käytännönläheistä toimintaa, mikä osin kannustaa etenkin sotilaita pidättäytymään abstraktista ajattelusta. Sotaa käydään voittoaakseen, ei jotta saataisiin sen ontologiaan liittyviä oivalluksia. Parhaatkaan teoriat eivät torju miekkaa ja siksi monet teoreetikot keskittyvät tarjoamaan käytännönläheisille komentajille neuvoja sotatoimien järjestelystä ja tarvittavista toimenpiteistä filosofian asemesta. (Creveld 2017, 2.) Tässä on puolustustaistelun ja deterrenssiin välinen ero. Sota on aina käytäntöä, deterrenssi teoriaa.

Etenkin kun deterrenssivaikutukseen pyritään ydinaseilla, korostuu toiminnan teoreettinen rooli. Yhtään ydinsotaa ei vielä ole käyty, eikä toivottavasti käydäkään. Siten jokainen skenaario, joka taktisen tai strategisen ydinsodan todennäköisestä kulusta luodaan, on puhdasta ”strategista fiktiota”, joka perustuu valistuneisiin arvauksiin (Aron 1970, 30). Sama pätee pohjimmiltaan kuitenkin kaikkiin deterrenssistrategioihin, joilla luodaan pelotetta tai pidäkettä. Valitun lähestymistavan tehokkuutta voidaan arvioida vasta jälkikäteen ja silloinkin ainoastaan tapauksessa, jossa vihollinen kuitenkin aloitti hyökkäyksen pidäkkeestä huolimatta. Jos tai kun pidäke toimii, se luodaan teoreettisten arvioiden perusteella ja sen tehosta ei jää mitään käytännön todistetta.

On enemmän kuin todennäköistä, että hyökkäävä valtio pyrkii hämärtämään kansainväliseltä yhteisöltä sotatoimien alkamiseen johtaneen tapahtumaketjun Mainilan laukausten tapaan. Tämä ei vaikuta pidäkkeen arvoon eikä puolustus-tehtävän toteuttamiseen. Kun hyökkäys on alkanut, alkaa samalla puolustautuminen. Siirryttäessä tehtävästä toiseen muuttuu myös aloitteen tempaamisen merkitys. Välittömästi vihollisen joukkojen ylitettyä valtion rajan tai jonkin muun deterrenssistrategiassa mahdollisesti asetetun ja tarkasti määritellyn toimintakynnyksen, pidäkettä toteuttavan valtion tulee sotatoimien alettua kyetä muuttumaan passiivisesta korostetun aktiiviseksi toimijaksi välittömästi. Myös tämä kyky nopeasti reagoivan puolustuksen toteuttamiseksi on tekijä, joka vaikuttaa deterrenssiin arvoon sitä merkittävästi korottavalla tavalla.

Erityyppisillä joukoilla ja asejärjestelmillä on erilainen kyky toteuttaa deterrenssi- ja puolustustehtäviä. Yksillä kyetään luomaan vahvaa deterrenssivaikutusta ilman varsinaisia vihollisen menestyksen kiistämisen kyvykkyyksiä. Toisaalta sellaisilla joukoilla, joiden puolustuksellinen arvo on korkea, saattaa olla vain pieni deterrenssivaikutus. Kyky toteuttaa deterrenssiä ei välttämättä näy kykynä toteuttaa puolustustehtävää tehokkaasti ja halvalla. (Snyder 1961, 4.) Samoin osalla operatiivisesti merkittävistä joukoista ei ole pelotevaikutusta viholliseen. Jokainen joukkotyyppi ja asejärjestelmä tulee arvioida puolustus-suunnittelun osana näiden molempien tehtävien vaatimusten mukaisesti niiden käytettävien rajallisten resurssien osalta.

Albert Wohlstetter (1958) kirjoitti että asevoimien deterrenssiin arvo ei riipu niiden kyvystä toteuttaa ensi-isku, vaan vastaiskukyvystä sen jälkeen, kun vihollinen on jo toteuttanut oman hyökkäyksensä. Kyky toipua iskusta ja iskeä itse sen jälkeen määrittelee deterrenssin. Tällä on nykypäivänakin myös konventionaalisten asevoimien suhteen suuri merkitys. Kun suorituskykyjä rakennetaan, tulee ymmärtää deterrenssin passiivinen luonne ja puolustustaistelun alkaminen vastatoimena vihollisen ensi-iskuun. Niin sanottujen kynnyksasejärjestelmien suorituskyky puolustustaistelussa riippuu kyvystä selviytyä vihollisen ensi-iskusta. Mikäli selviytymisen todennäköisyys on pieni, ei niillä ole

deterrenssiä. Tästä syystä esimerkiksi Iso-Britannian ydinsukellusveneistä osa on koko ajan merellä tehtävissä, ettei niitä voida maalittaa yllätyshyökkäyksessä. Jos ja kun Suomi rakentaa itselleen sotilaallisia suorituskykyjä tehokkaan vastaiskun toteuttamiseen, niille pitää rakentaa suojaus ensi-iskulta ja kauaskantoisilta aseilta. Asevoimalla on deterrenssi-vaikutusta vasta silloin, kun se pystyy kiistämättömästi toteuttamaan vastaiskun. Tämä puolestaan määritelmällisesti vaatii, että se selviytyy vihollisen ensi-iskusta (Aron 1965, 34). Sotilasjoukko tai asejärjestelmä, jonka vihollinen arvioi kykenevänsä tuhoamaan hyökkäyksensä alkuvaiheilla ei tuota sen enempää pelotevaikutusta kuin operaatiokykyäkään.

Konventionaalisilla aseilla toteutettava deterrenssi on tasapainottelua kahden vastakkaisen näkemyksen välillä. Puolustuksen – tai hyökkäyksen – suunnittelu ja valmistelu vaatii järjestelyiden ja suunnitelmien ehdotonta salaamista kun taas deterrenssitehtävissä uskottavuuden saavuttaminen vaatii kyvykkyyksien paljastamista ja viestimistä potentiaaliselle viholliselle. (Feldman 1985, 34.) Tämä ei vaadi mahdottomuuksia, vaan ainoastaan perinpohjaista analyysia siitä, mitkä tiedot on pidettävä salattuina ja mitkä tarjotaan viholliselle. Jotta uhkaa voiman käytöstä voidaan käyttää deterrenssissä, on pakko viestiä voiman määrästä ja laadusta. Esimerkiksi Suomen Hornetien, tykistöaseiden tai sotilaiden määrä on julkisista lähteistä saatavissa. Näiden kohdalla pitää vielä harjoituksin osoittaa, että taito käyttää niitä tehokkaasti yhdistyy tahtoon. Miten ja missä näitä joukkoja tai aseita suunnitellaan käytettäväksi on puolestaan salassa pidettävää tietoa. Näin potentiaaliselle viholliselle kyetään viestimään asevoimien vahvuudesta ja laadusta, mutta samalla salataan operatiivisten suunnitelmien sisältö. Deterrenssi vaatii uskottavuutta, joka pitää osoittaa naapurille. Samalla puolustustaistelun toteuttamisen periaatteet, suunnitelmat ja käytännöt jäävät vain omaan tietoon. Parhaassa mahdollisessa tapauksessa myös jälkimmäiset kasvattavat deterrenssiä luomalla lisää epävarmuustekijöitä suunnitteluperusteisiin ja hyötysuhdelaskelmiin. Koska deterrenssi ja puolustus ovat kaksi erillistä tehtävää, niiden tehokkaan toteuttamisen kyvyksistä ja valmiuksista tulee viestiä erilaisella logiikalla.

Olen tässä artikkelissa tietoisesti käyttänyt termejä ”deterrenssi” ja ”puolustus”, mutta yhtä hyvin voitaisiin puhua esimerkiksi ”ennalta ehkäisystä” ja ”torjunnasta.” Sanavalintani tuo tiettyä tulkinnallista vapautta, sillä yhtäältä deterrenssi on käsitteenä tarkempi, sillä muitakin ennaltaehkäisyn muotoja on valtiolla käytettävissään. Toisaalta puolustus on laajempi kuin torjunta ja siten deterrenssiteorian perusajatuksia paremmin noudatteleva. Puolustusjärjestelmällä kyetään toteuttamaan deterrenssin tarkoitusperiä nostamalla viholliselle koituvia kustannuksia muutenkin kuin toteuttamalla torjunta. Lisäksi deterrenssi ei ole suinkaan pelkkä sotilaallinen toiminto tai puolustusvoimien

tehtävä. Deterrenssi on valtion poliittisen voiman negatiivinen näkökulma. Se on kykyä tai voimaa saada vihollinen luopumaan jostain ja siten vastakkainen voimalle pakottaa vihollinen tekemään jotain. Deterrenssissä voidaan uhkana käyttää yhtä hyvin jotain sanktiota tai palkkiota, jos vihollinen pidättäytyy toimimasta. Voimme puhua esimerkiksi kaupparajoitusten tai tuontitullien uhkasta tai lupauksista taloudellisesta tuesta, mikäli valtio pidättäytyy sotilaallisesta toiminnasta. Siten deterrenssi on laajempaa kuin sotilaallisen voiman käyttö. (Snyder 1961, 9.)

Deterrenssi ja eskalaatio

Vaikka olen käsitellyt deterrenssiä ja puolustusta peräkkäisinä ja osin toisensa poissulkevinä, eli tilanne ole suinkaan näin yksinkertainen. Laajasti tulkittuna deterrenssiä toteutetaan myös varsinaisen sodan ollessa käynnissä. Silloin deterrenssi tulee nähdä ensisijaisesti toimintana, jolla pyritään vaikuttamaan vihollisen aikomuksiin olosuhteista riippumatta (Snyder 1961, 11). Tätä asiaa teoretisoitiin voimakkaasti 1960-luvulla ja Schellingin ajatuksia yritettiin soveltaa Vietnamin sodassa surkein lopputuloksin (Lawrence 1988, 65). Keinoksi deterrenssitehtävän toteuttamiselle taisteluiden aikana nähtiin eskalaatiokontrolli, mikä puolestaan vaati eskalaatiodominanssia.

Brodie (1966, 88) kirjoitti, että eskalaatiokontrolli on deterrensin käytännön toimeenpanoa. Deterrensin tarkoituksena hänen mukaan on ehkäistä aseellisen voiman käyttö, mutta mikäli vihollinen siihen turvautuu, ehkäistä hänen pyrkimyksensä laajentaa tai jatkaa konfliktia. Siten Brodielle deterrenssi kaikilla tasoilla tarkoittaa, että vihollinen suostutellaan tai pakotetaan rajoittamaan sotilaallisia toimiaan hänen kyvykkyyksiään alhaisemmalle tasolle. Deterrenssi siis voisi jatkua koko konfliktin keston ajan siten, että ennen vihollisuuksien konkreettista aloittamista se olisi passiivis-luonteista potentiaalisen uhkan manipulaatiota ja sotatoimien ollessa käynnissä toiminnallista sekä aktiivista eskalaation hallintaa. Tämä sisältää ajatuksen siitä, että eskalaatiokontrollia toteuttavalla valtiolla on riittävät työkalut käytössään. Yhdysvaltojen yritys siirtää deterrenssiteorian logiikka myös varsinaiseen sodankäyntiin ei koskaan saavuttanut menestystä Euroopassa. Esimerkiksi Ranskan deterrenssiajattelu käytännössä päättyi De Gaullen muotoilemaan tavoitteeseen ”repiä Venäjältä käsi irti” ydinvastaiskulla mistä tahansa sotilaallisesta hyökkäyksestä. Ranskalaiset siis olisivat toteuttaneet deterrensin vaatimaan kostoiskun ja sen jälkeen aloittaneet sotilaalliset operaatiot täysimittaisina. (Buchan 1966, 88.)

Eskalaatio on pohjimmiltaan kaiken deterrenssiajattelun suurin mörkö. Sodan ominaisuutteen koostuessa molemminpuolisesta väkivallan tekemisestä

viholliselle, sillä on luontainen taipumus kiihtyä tai eskaloitua. Kun toinen osapuoli iskee, toinen iskee takaisin vielä voimakkaammin, jos vain kykenee. Yhden vahventaessa joukkojaan, toinen seuraa perässä. Pelon, raivon, vihan ja kostonhimon kaltaiset tunteet kiihtyvät ja ruokkivat toinen toistaan tehden kontrollin ylläpitämisestä miltei mahdotonta. Sota voi eskaloitua tasolle, jossa politiikka merkityksineen ei enää johda sitä, vaan painuu taka-alalle. Täysin rajoittamattomaksi päässeestä sodasta tulee politiikkaa (Creveld 2017, 51).

Mahdollinen ydinsota on aina nähty hyvin nopeana verrattuna perinteisiin sotiin. Vaikka ydinsota ei olisikaan luonteeltaan ”spastinen”, se tulisi kuitenkin kestävämmän verrattain lyhyen aikaa. Etenkin konventionaalisen sodan kannalta valtion kyky ylläpitää sotatoimia on äärimmäisen tärkeä myös deterrens sivai-
kutuksen kannalta. Tämän kyvyn vaatimuksena on hyvin erilaiset asevoimat ja puolustusratkaisu kuin millä ydinsotaan varustauduttaisiin. Puolustusjärjestelmän ylläpito ei saa kohtuuttomasti kuormittaa yhteiskuntaa ja sen tulee nojata pitkälläkin aikajänteellä toimintakykyiseen logistiseen järjestelmään ja hyvin joustavaan vaiheittaiseen asevoiman perustamisjärjestelyihin (Beaufre 1965b, 117). Ainoat nopeasti päättyneet sodat modernilla ajalla, ovat olleet niitä, joissa toisen osapuolen kyky käydä sotaa on kyetty tuhoamaan nopeasti eli sota on päättynyt nopeaan voittoon. Pienen valtion valmistautuessa luomaan pidäkettä suurvallalle sen pitää suunnitella puolustusratkaisunsa soveltuvaksi pitkittyneen konfliktin tukemiseen ja tarvittaessa vielä asevoimien operointikyvyn laskettua puolustustaistelun jatkamiseen sissisodankäynnin keinoin. Mikäli pieni valtio rakentaa itselleen kyvyn nopean voiton tavoitteluun, sen valinta itse asiassa suosii suurvaltahyökkääjää, joka pääsee tavoitteisiinsa edes pyrkimättä sitomaan puolustajan pääjoukot ratkaisutaisteluun. Jos pieni valtio valmistautuu pitkäkestoiseen sotaan, on mahdollinen vihollinen pakotettu ottamaan tämän ja siitä koituvat suuret kustannukset huomioon laskelmissaan.

Eskalaatiokontrollista on kirjoitettu paljon muualla, mutta sen kantavana ajatuksena on, että valtiolla on tahtoessaan kyky eskaloida konfliktia, eli nostaa sen intensiteettiä tai laajentaa konfliktialuetta. Tämän toimenpiteen uhka suostuttelisi tai pakottaisi vihollisen laskemaan konfliktin intensiteettiä. Eskalaation hyväksikäyttö sotatoimissa vaatisi itselle suotuisaa asymmetriaa sotilaallisissa kyvykkyyksissä, eli voimaepätasapainoa. Eskaloitiin nojautuvan osapuolen tulee olla vahvempi joko sotilaallisesti tai sitoutuneempi entistäkin tuhoisamman sodan käymiseen. Jokaisella eskalaatioportaalla toiselle osapuolelle kertyy paineita mahdollisesta eskalaatiosta ja hänen täytyy kysyä itseltään, onko hän valmis ensin siihen saati vihollisen vastatoimena toteuttamaan mahdolliseen lisäeskalaatioon. Molemmat osapuolet kärsivät vaikutuksista, mutta teorian mukaisesti jossain vaiheessa toisen päättäväisyys pettäisi. (Freedman 1981, 219.)

Suurena eskalaatiokontrollin ongelmana on, että sekin on hyvin pitkälle teoreettinen käsite, jolla pyritään hallitsemaan hallitsematonta. Kuten monessa muussakin deterrenssteoriaan liittyvässä konseptissa, siinäkin on kyse laskelmien ja arvioiden tekemisestä. Ned Lebow (1987, 26–27) kirjoitti, että väärin arvioitu eskalaatiokehitys on tärkein sotiin johtavista tahattomista syistä. Hän käytti esimerkkeinä Venäjän mobilisaatiota vuonna 1914, Yhdysvaltojen toimia Pohjois-Koreassa ja Argentiinan päätöstä Falklandin suhteen vuonna 1982. Koska eskalaation syy-seuraus-suhteet ovat niin vaikeasti hahmotettavissa, on sen strategisessa käytössä merkittäviä riskejä myös suurvallalle.

Silloin kun vastakkain ovat pieni valtio ja suurvalta, ei eskalaatiokontrollin toteuttaminen käytännössä ole useinkaan pienelle valtiolle mahdollista. Mikäli pieni valtio olisi samalla esimerkiksi Israelin tapaan ydinasevaltio, sillä olisi ”varalla” riittävä eskalaation uhkatekijä. Ilman ydinasetta pieni valtio eskaloitessaan sotatoimia joutuu pian tilanteeseen, missä sen vastustaja vuorollaan nostaa intensiteettiä ja konflikti saattaa muuttua pienelle valtiolle liian intensiiviseksi. Mikäli käsittelemme teoreettisesti Suomen ja Venäjän keskinäissuhdetta, on helppo hahmottaa käytännössä kaksi eskalaatioporrasta, joita Suomi voi hyödyntää.

Ensimmäinen on reserviläisarmeijan osien perustaminen tiedustelutiedon perusteella hyvissä ajoin ennen kuin Venäjä olisi tehnyt lopullisen päätöksen vihollisuuksien aloittamisesta. Tämä toimenpide nostaisi deterrenssiarvoa ja vaikuttaisi hyökkäyksen kustannuslaskelmiin ja suunnitteluun. Toinen on reserviläisarmeijan pääosien perustaminen silloin kun hyökkäyksen toteutuminen näyttää väistämättömältä. Kolmas on käytännössä jo osa puolustustaistelua, eli vihollisen aloittaessa hyökkäyksen, tehokas vastaisku sen joukkoja vastaan. Kun nämä keinot on käytetty ja aseellinen konflikti on käynnissä, olisi Suomen etu operoida mahdollisimman tehokkaasti hyökkääjää vastaan, mutta muuten pitää tilanne sellaisena, että konflikti ei ainakaan muuttuisi intensiivisemmäksi tai laajenisi entisestään. Eskalaatio on vaarallinen leikki, sillä se vaatii tahtoa ja kykyä muuttaa käyty sota entistä tuhoisammaksi ja tappavammaksi ja saada siten vihollisensa ”pokka pettämään.”

Mikäli Suomi joutuisi sotaan, olisi sen valtiollinen etu kyetä irrottautumaan sodasta mahdollisimman pian, mahdollisimman pienin ja silti hyväksyttävien tappioiden. Jos suurvalta tai itsensä sellaiseksi kokeva valtio sitoutuu konfliktiin pienemmän ja heikomman valtion kanssa, ei sen kansainvälinen arvovalta ja minäkuva mahdollista konfliktista perääntymistä muuten kuin voiton kautta. Jos käytämme esimerkiksi Vietnamia, Irakia tai Afganistania sekä Yhdysvaltojen että Neuvostoliiton osalta mittareina, niin kokemusten valossa noin kymmenen vuoden tuloksettomat sotatoimet vaikuttavat muodostavan aikajänkeen, jonka jälkeen suurvalta voi irtautua konfliktista ja julistaa tavoitteidensa

saavuttaminen. Ajatus, jossa Suomi voisi iskeä sotilaallisesti Venäjää vastaan siten, että Venäjä tahtois aloittaa välittömästi rauhanneuvottelut ja tunnustaa aloittamansa konflikti ”tasapeliksi”, vaikuttaa historiaa tarkastellen olevan silkkaa toiveajattelua. Suomen etuna on kaikissa oloissa ennaltaehkäistä sotilaallinen konflikti.

Pelotteesta pidäkkeeseen

Robert S. McNamara (1968, 53) tiivistä erinomaisesti ydindeterrenssin merkityksen. Vihollisuuksien aloittaminen tarkoittaa varmaa itsemurhaa hyökkääjälle, eikä ainoastaan hänen asevoimilleen vaan koko yhteiskunnalle. Sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto kykenivät luomaan todellisen ydinpelotteen. Mikäli pelotetta luodaan ensisijaisesti konventionaalisella asevoimalla, tilanne on toinen. Pieni valtio ei kykene luomaan pelotetta, joka uhkaisi sen suuremman naapurin koko yhteiskunnan tai valtiorakenteen olemassaoloa. Kun lisäksi Neuvostoliitto kulutti paljonkin voimavaroja selvittääkseen miten käydä ydinsota, selviytyä siitä ja mahdollisesti jopa voittaa se, on riittävän konventionaalisen pelotteen luominen mahdotonta. Venäläisessä ajattelussa deterrenssi nojaa kykyyn sotia, jos on pakko (Kaplan 1980, 18–19). Ajatus siitä, että Suomi voisi sotilaallisilla suorituskyvyillään luoda pelotteen valtiota vastaan, joka on henkisesti valmistautunut käymään jopa strategisen ydinsodan ja joka toisessa maailmansodassa kesti 20 000 000 kansalaisen kuoleman ja toipui siitä verrattain nopeasti, on lähinnä absurdi. Wohlstetter ja Rowen (1959) arvioivat, että Yhdysvaltojen ydinpelotteen toimiakseen pitää kyetä tuottamaan tietty määrä tappioita. Heidän laskelmissaan ja historian valossa kymmenen miljoonaa kuollutta olisi ollut auttamatta liian vähän ja 150 miljoonaa enemmän kuin riittävästi. Tämän tyyppisten arvioiden valossa Suomella ei ole kykyä toteuttaa pelotteeksi riittävää vastaiskua. Siten Suomen pitää hallita Venäjä-suhdettaan muilla työkaluilla.

Jokainen valtio toteuttaa strategiaansa sille sopivimmalla tavalla. Tämä käytännössä tarkoittaa, että deterrenssi rakennetaan ja sen epäonnistuessa sotaa valmistaudutaan käymään perustuen yhteiskunnan keskeisiin arvoihin. Liberaalidemokratiana Suomi rakentaa tietyn kaltaisen deterrenssin, ja sen tarkemmat ominaisuudet nousevat yhteiskunnan kyvykkyyksistä ja omakustusta ajattelumallista. (Freedman 2006, 35.) Kahn (1960, 146) luonnosteli millainen deterrenssin tulisi olla luonteeltaan. Sen tuli olla pelottava, vääjäämätön, suostutteleva, halpa, kontrolloitavissa sekä ei-vahinkoaltis. Vaikka näillä ominaisuuksilla kuvataan ydinpelotetta, sopivat ne kaikkiin muihinkin deterrenssiin strategioihin. Suomalainen ennalta ehkäisy ja torjunnan mahdollistava

puolustusjärjestelmä on niin halpa kuin se voi olla säilyttääkseen vääjäämättömän vastatoimien mahdollisuuden. Reserviläisarmeijan perustaminen ja käyttö on mahdolliselle hyökkäjälle kustannuslaskelmien osalta pelottava ja sen käytön laajuus on helposti säädeltävissä. Konventionaalisen asevoiman perustalle rakentuva deterrenssi on vähemmän vahinkoaltis ja paremmin kontrolloitavissa kuin ydinasein saavutettava.

Perinteisin asein ja sotilaallisilla kyvykkyyksillä luotava deterrenssi ei nojaa ydinstrategian tapaan täystuhon uhkaan, vaan sotilaallisen tappion tai ”pyrrhoksen voiton” mahdollisuuteen. Konventionaalinen sota valtioiden välillä koetaan ”mahdolliseksi” useammin kuin ydinsota. Ydinsodan teoria on pakottamisen, pelottelun ja deterrenssin taidetta, joka muuttaa Schellingin (2008, 34) sanoin sotilasstrategian ”väkivallan diplomatiaksi.” Suurvalta voi käyttää pieneen valtioon pakottamista (*compellence*) strategisena toimintamallina, mutta pienelle valtiolle sopii vain deterrenssi. Pienen tai suuren valtion strategiset päämäärät ovat kuitenkin pohjimmiltaan samanlaiset. Valtio pyrkii toteuttamaan omia intressejään, turvaamaan alueensa ja suvereniteettinsa ja parantamaan asemaansa. Tähän liittyy erilaisia keinovalikoimia. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan suurin haaste on ollut ja tulee olemaan Venäjä. Tämä on geopolitiittinen fakta pienelle valtiolle, joka on suurvallan rajanaapurina. Suurvalta toteuttaa omia poliittisia intressejään ja ajaa omaa etuaan. Mikäli pienen valtion ja suurvallan kansalliset edut ovat ristiriidassa, voi tilanteesta syntyä konflikti kuin itsestään.

Deterrenssi on useimmiten passiivinen ja konventionaalisella voimalla toteutettuna ei-uhkaava valinta, jossa puolustukseen valmistautuva valtio asettaa omat rajansa, joiden vihamielinen ylittäminen johtaa vastatoimiin. Deterrensillä pyritään rohkaisemaan ja tukemaan mahdollista vihollista pidättäytymästä sotilaallisen konfliktin aloittamisesta. Pakottaminen vaatii puolestaan aktiivisuutta. Siinä aloitetaan toiminta, jonka lopettamiseksi tai neutralisoimiseksi vastapuolen on reagoitava. Pakottamisessa on kyse siitä, että sitä harjoittavalla osapuolella on kuvaannollisesti ja toisinaan käytännöllisesti oltava riittävä voima ja aktiivinen uhka, jonka negatiivisten seuraamuksien ehkäisemiseksi kohteena olevan valtion on toimittava, eli myönnyttävä vaatimuksiin tai muutettava politiikkansa suuntaa. Deterrenssissä valtio asettaa rajat toisen valtion toiminnalle. Näistä on usein käytetty termiä ”trip wire.” Niiden laukaiseminen johtaa automaattisesti puolustuksellisiin vastatoimiin, mutta niistä puuttuu ajallinen ulottuvuus. ”Ansalanka” saattaa laueta tänään tai vuosien päästä, täysin riippuen mahdollisen vihollisen aloitteesta. Pakottaminen puolestaan asettaa määräaikoja. Halutun toiminnan on käynnistytävä siihen ja tähän mennessä. Mikäli kohteeksi joutunut valtio ei suostu toimimaan siltä vaaditulla tavalla, vihollisuudet alkavat. Mikäli pakottamiseen käytetylle uhkalle ei aseteta

määräaika, on kyseessä pelkkä poliittinen näytös tai speaktaakkeli ilman seuraamuksia. (Schelling 1966, 71–72.)

Jos Suomi hallitsee Venäjä-suhdettaan deterrenssin avulla, on Venäjä puolestaan luontaisesti halukkaampi nojautumaan pakottamiseen voimasuhteissa esiintyvän ylivoimansa myötä. Kuitenkin kaikissa sen vaatimuksissa on vain harvoin nähtävissä puhdasta pakottamista, koska uhka harvoin on suora ja vielä harvemmin sidottu tiettyyn määräaikaan. On eri asia sanoa, että jollakin pienemmän valtion ulkopoliittisella valinnalla tulee olemaan seurauksia kuin todeta, että mikäli valtio tekee tämän tai tuon valinnan, se johtaa tarkasti kuvattuihin seuramuksiin. Venäjä harjoittaa pakottamista huomattavasti sofistikoitummin kuin tarkkapiirteisillä uhkauksilla. Se usein pikemminkin antaa kohteena olevan valtion mielikuvituksen luoda vision sen mahdollisesta vasta-reaktiosta. Niin kauan kuin valtiot suostuvat tähän, puhuttiin sitten menneiden aikojen tapaan suometumisesta tai myönnyttelypolitiikasta, ei Venäjäkään sido itseään potentiaalisesti hyvin kalliisiin sotilaallisiin ratkaisuihin.

Puolustusvoimien eräänä päämääränä on poliittisen koneiston tarjoamalla resursseilla luoda mahdollisimman tehokas järjestelmä sekä deterrenssin luomiseen että tarvittaessa puolustustaistelun käymiseen. Poliittisen johdon tehtävänä on puolestaan hoitaa ulkopoliitiikkaa, että ei pääse syntymään tilannetta, jossa hyökkäys Suomea vastaan olisi esimerkiksi Venäjälle houkuttelevampi vaihtoehto kuin rauhantilan säilyttäminen. Brodie (1959, 275) käytti vuoden 1939 Suomea esimerkkinä deterrenssin vaatimien voimasuhteiden suhteellisesta eikä absoluuttisesta luonteesta. Jos Stalinilla olisi hänen mukaansa ollut parempi käsitys Suomen kyvystä ja tahdosta puolustaa itseään, hän tuskin olisi hyökännyt. Sisäpoliittiset paineet vihollisuuksien aloittamiseen ovat aina eri asia. Deterrenssiarvoa ei tulekaan mitata suhteessa siihen voimaan, minkä käyttö pyritään ennaltaehkäisemään vaan myös suhteessa taustalla vaikuttaviin paineisiin aloittaa vihollisuudet.

Perinteisesti suomalaisessa keskustelussa ”deterrenssi” on suomennettu sanaksi ”pelote.” Pienen valtion tapauksessa ei ole tarkoituksenmukaista puhua pelotepolitiikasta, sillä Suomen sotilaalliset ja muut valtiollisen voimankäytön ja painostuksen resurssit ovat yksinkertaisesti riittämättömät saadakseen survallan pelkäämään. Tehokas ja toimiva pelote vaati pelon, joka voidaan luoda vain aktiivisella uhkalla. Voimasuhteissa vallitsevasta epätasapainosta ja kansallisen deterrenssiratkaisun ominaisuudesta johtuen parempi ja kuvaavampi termi on ”pidäke.” Pidäkkeen voi katsoa pitävän sisällään elementtejä deterrenssistä niin rankaisun (*punishment*) kuin kiistämisen (*denial*) osa-alueilta. Suomen tehtävä on siis ennaltaehkäistä niin Venäjän kuin kaikkien muiden mahdollisesti vihamielisesti suhtautuvien ulkovaltojen Suomelle ja kansallisille intresseille muodostamaa uhkaa luomalla riittävä pidäke, joka olemassaolollaan

saa kyseisen ulkovallan pidättäytymään aggressiosta Suomea kohtaan. Suomen suorituskyvyt eivät riitä kovan vallan (*hard power*) käyttöön Venäjän pelottamiseksi ja Suomi on liian pieni, jotta saisimme suurvallaksi itsensä mieltävän Venäjän noudattamaan meidän esimerkkiämme pehmeän vallan avulla (*soft power*). Suomen ja jokaisen muunkin pienen valtion kohdalla on elintärkeää kyetä kokoamaan kaikki kansallisen vaikuttamisen elementit yhteen ja toteuttaa älykästä valtaa (*smart power*) kyvykkyytensä täysimääräisesti ulosmitaten. Pieni anoo, iso sanoo, mutta fiksu punoo strategisia juonia.

Deterrenssivaikutusta suunnitellessa ja rakennettaessa tulee aina huomioida, että laskelmat ja arviot menestyksestä perustuvat hyväksytyihin teoreettisiin konsepteihin ja sotilaallisiin doktriineihin. Molemmat osapuolet arvioivat toistensa kyvykkyyksiä oman doktriininsa valossa. Esimerkiksi vuonna 1939 Maginot-linja ei kyennyt luomaan pidäkettä Saksalle, koska sen doktriini oli liikkuvuuteen ja hyökkäyksellisyyteen perustuva. Siegfried-linja puolestaan toimi Ranskaa vastaan, koska se uskoi linnoitteiden tehoon. Kun pidäkettä luodaan konventionaalisella asevoimalla, sen tehoa tulee arvioida vihollisen doktriinin näkökulmasta. (Beaufre 1965b, 53.) Suomalaiseen maanpuolustukseen on aina kuulunut ajatus uskottavan puolustuksen luomisesta. Pidäkettä rakennettaessa on kiinnitettävä erityinen huomio siihen, että uskottavuuden luomisessa keskitytään vihollisen perspektiiviin. Suomi luo pidäkettä ensisijaisesti Venäjää vastaan ja se on jo kymmeninen vuosien ajan valmistautunut tarvittaessa voittamaan sodan, jota käydään sekä massamaisilla konventionaalisilla armeijoilla, joiden operatioita tuetaan taktisilla ydinaseilla, että strategisilla ydinaseilla. Jos luodessamme pidäkettä keskitymme luomaan kyvyn tuottaa tappioita kaukovaikutteisesti vihollisen syvyyteen pyrkien siten lamauttamaan vihollisen taistelutahdon, on pidäkevaikutus todennäköisesti minimaalinen. Pidäkkeen luomisessa tärkeää on se, että sillä vaikutetaan niihin asioihin, joihin Venäjän doktriini perustuu. Esimerkkinä olkoon ajatus Pietarin ja Kuolan alueiden turvaamisesta hankkimalla nopeilla sotilaallisilla operatioilla lisää suoja-aluetta niiden ja Naton joukkojen väliin. Silloin Venäjän perspektiivistä mahdollisesti tehokkain pidäke olisi sellainen, joka ei mahdollista sen nopeiden tavoitteiden saavuttamista vaan sitoo sen joukkoja pitkittyneeksi ajaksi taistelutoimintaan.

Perinteisin asevoimin rakennettavassa pidäkkeessä ja ydinasein toteutettavassa pelotteessa yksi tärkeimmistä eroista on vastatoimien tai uhkausten monimerkityksellisyydessä. Usein suurvaltojen toisilleen esittämät uhkaukset ovat monitulkintaisia. Tämä mahdollistaa perääntymisen vastatoimista kuitenkin kasvonsa säilyttäen. Mitä selkeämmäksi uhkaus vastatoimista tehdään, sitä korkeampi on sen deterrenssi-arvo, mutta nimenomaan ydinaseiden kanssa monimerkityksellisyydellä pyritään luomaan epävarmuutta pelotteen kohteessa. Kohde pyritään saamaan uskomaan, että hänen toimillaan on epätoivottuja

vaikutuksia, mutta ei vielä sidota omia käsiä näiden vastatoimien väistämättömään toimeenpanoon. (Snyder 1961, 246.) Ydinpelotteeseen kuuluu oleellisena osana monimerkityksellisyyttä ja monitulkintaisuutta, jopa epävarmuutta. Suurvallan tapa vastata aggressioon ei ole, eikä sen tule ollakaan, tarkasti ennakoitavissa (Aron 1960, 431). Koska suurvallan mahdollinen hyökkäys luo pienelle valtiolle eksistentiaalisen uhan, sen vastatoimien laadun suhteen voi vallita arvaamattomuutta, mutta niiden täysimittaisen toteuttamisen tulee näyttäytyä väistämättömänä. Koska konventionaalisen asevoiman tuhovoima on pienempi, sen käytöstä vastatoimiin ei saa deterrenssin tehon takaamiseksi jäädä pienintäkään epäilystä. Kun valtio luo kynnyksen, jonka ylittäminen johtaa vastatoimiin, ei myöskään kynnyksen tarkan paikan tai sen olemassaolon suhteen voi jättää tulkinnan varaa.

Eräs keskeinen deterrenssiteorian ongelma konventionaalisten aseiden tasolla, jota kahtiajako pelotteeseen ja pidäkkeeseen valaisee, on edellisen hyökkäyksellinen ja jälkimmäisen puolustuksellinen ominaisuus. Beaufren (1965b, 25) mukaan deterrenssi on puolustuksellista silloin, kun valtio pyrkii vain ennalta ehkäisemään siihen kohdistuvan aggression. Hyökkäyksellistä deterrenssi olisi silloin, kun sillä ehkäistään viholliselta sellainen toiminta, mihin valtio itse valmistautuu. On helppoa vaatia, että asevoimien kyvykkyyksien tulisi olla ensisijaisesti puolustuksellisia, mutta samoja aseita voidaan käyttää moneen tarkoitukseen. Deterrenssin suuri ongelma on sen kahtiajakoinen luonne psykologisena ja teknologisena käsitteenä. Ulkopolitiikassaan puolustuksellisen valtion pitäisi kyetä viestimään aggressiiviselle valtiolle, että se toteuttaisi uhkauksensa. Jokainen uhkaus muuttuu suhteessa sitä epäuskottavammaksi mitä enemmän sen toimeenpano olisi sitä käyttävän valtion etujen vastainen (Aron 1960, 404–406). Ydinaseiden kohdalla tämä on ongelma, mutta eritoten pienen ja suuren valtion vastakkainasettelussa vähemmän merkityksellinen. Pieni valtio voi uskottavasti viestiä puolustuksellista tahtotilaansa, koska suuren valtion ei tarvitse pelätä sen hyökkäystä, sillä hyökkääminen olisi vastaan pienen valtion intressejä. Sen sijaan pienen valtion tapauksessa puolustustaistelu katkeeraan loppuun asti on psykologisesti uskottavaa, koska valtion koko olemassaolo vaarantuisi välittömästi sen joutuessa suuremman valtion hyökkäyksen kohteeksi. Tässä tilanteessa sillä ei olisi mitään menetettävää.

Deterrenssissä on kyse vihollisen tahdon ja aikomusten arvioinnista ja etenkin niihin vaikuttamisesta. Parhaimmillaankin sota on rumaa, vaarallista ja kallista, mutta pahimmillaan tuhoisaa. Siksi sodan uhka voi ehkäistä avoimet vihollisuudet ennalta, mutta ongelmaksi nousee uhkan tekeminen uskottavaksi, ettei se kuulostaisi pokeritermein pelkältä ”bluffilta”. (Schelling 2008, 35.) Tässä usein pieni valtio on suurvaltaa vahvemmassa asemassa juuri voimasuhteiden vuoksi. Kylmän sodan aikana Yhdysvaltojen deterrenssipolitiikan

uskottavuutta Euroopassa nakersi se, että se olisi saattanut joutua strategiseen ydinsotaan Neuvostoliiton kanssa sille itselleen merkityksettömän alueen vuoksi. Olisiko Yhdysvallat asettanut Washingtonin ydinaseiskun mahdolliseksi kohteeksi kostaakseen Berliinin kohdistuvan konventionaalisen hyökkäyksen. Tänä ”vaihtosuhteena” voisi olla Washington Vilnaan. On epäuskottavaa, että Yhdysvallat olisi valmiina niin suureen uhraukseen. Suomen kaltaiselle pienelle valtiolle mahdollisessa konfliktissa Venäjän vahvuista voimaa vastaan tilanne on paljon yksinkertaisempi. Suomi voisi uskottavasti sitoutua puolustamaan itseään vertauskuvallisesti ”viimeiseen mieheen” asti. Mikäli näin suuressa voiman epätasapainotilanteessa avoin sota puhkeaisi, olisi se välittömästi Suomelle siinä mielessä totaalinen, että vaakalaudalla olisi suomalaisen valtion ja yhteiskunnan säilyminen. Venäjän tai muun hyökkääjän intressit sodan käymiselle olisivat huomattavasti pienemmät ja tämä voimistaisi Suomen kokonaisuun puolustusjärjestelmän deterrenssivaikutusta. Suomi voi puolustautuessaan valita jopa itsetuhoisen puolustusratkaisun juuri siksi, että sen panos konfliktissa ja sitoutumisen asteensa olisivat niin suuria.

Deterrenssiin nojaavan valtion tulee pyrkiä aktiivisesti vaikuttamaan mahdollisen vihollisensa hyökkäykseen liittyviin kustannusarvioihin pyrkien suurentamaan niitä. Samalla sen tulee yrittää vaikuttaa hyökkäyksestä pidättymisen kustannuksiin niitä vähentävästi. Deterrenssi-strategialla kyetään pitkällä aikajänteellä vähentämään vihollisuuksien alkamisen todennäköisyyttä, mikäli valtio kykenee vaikuttamaan sen mahdollisen vihollisen sisäpoliittisiin paineisiin valita sotilaallinen voimankäyttö toimintamallikseen (Stein 1985b, 87).

Perinteisesti suomalaisessa ajattelussa on käytetty kaavaa ”kyky x tahto = uhka” määrittelemään ulkovallan aiheuttamaa uhkaa. Tämän ajattelutavan muuttamista on syytä vähintäänkin vakavasti harkita nykyisissä olosuhteissa. Ensinnäkin se mahdollistaa uhkan määrittelyn täysin ”perstuntuman” pohjalta. Jos ”tahdon” paikalle voidaan esimerkiksi sisäpoliittisista syistä asettaa nolla, ei uhkaa silloin olisi olemassa. Chamberlain ajatuksineen ”rauhasta meidän aikanamme” muodostaa erinomaisen esimerkin, koska Hitlerin Kolmas Valtakuntakaan ei muodostanut uhkaa toiveajattelijan silmissä. Toisaalta liian pelkokeskeisellä politiikalla olemassa oleva konkreettinen uhka voidaan paisuuttaa ”kärpäsestä härkäseksi”.

Kyky on selkeämpi uhkan määrittelijä, sillä muutokset potentiaalisen vihollisen sotilaallisessa kyvykkyydessä heijastuvat suoraan uhkatasoon. Kuitenkin tässäkin pahimman mahdollisen skenaarion ajattelumalli voisi johtaa ajatuksen, että vihollinen pyrkisi kaikissa tilanteissa aiheuttamaan niin paljon vahinkoa kuin mahdollista. Kyvykkyyksiä ei tule unohtaa deterrenssitarkastelusta, mutta nekään eivät empiirisen todistusaineiston perusteella suoraan määrittele

syntyvää uhkakuvaa (Jervis 1985, 13–14). Deterrenssistrategia toimii tai epäonnistuu mahdollisen hyökkääjän mielessä ja siksi tämä mieli toimii tilanteeseen sopivan deterrenssin muodon rakentamisen alkupisteenä (Morgan 1985, 125).

Jokaiselle maalle, joka valitsee kohdennetun, eli juuri tiettyyn potentiaaliseen viholliseen suuntautuvan deterrenssistrategian, elintärkeää on ymmärtää tätä valtiota hyvin syvällisesti. Ei riitä, että tiedustelulla hahmotetaan sen sotilaallinen kyky ja doktriinin laatu. Sen lisäksi, että näillä ja muilla tekijöillä muodostetaan realistinen viholliskuva, tulee myös perinpohjaisesti pyrkiä käsittämään ja sisäistämään potentiaalisen vihollisvaltion kuva itsestään, maailmasta ja paikastaan siinä. Nämä minäkuvat muokkaavat voimakkaasti valtion ulkopolitiittista käyttäytymismallia. Tämä on helpommin sanottu kuin tehty, sillä usein valtiolle osoittautuu mahdottomaksi hahmottaa edes millaisena potentiaalinen vihollinen sen näkee ja kokee. Oma minä- ja maailmankuva on niin syvään juurtunut, että on vaikea kuvitella toisen osapuolen näkevän asian toisin. Mutta jollei deterrenssistrategiaa luova valtio kykene ymmärtämään, millaisena deterrenssin kohde sen näkee, on hyvin vaikeaa tehdä oikeita poliittisia ja sotilaallisia valintoja. Deterrenssissä on kyse vaikuttamisesta toiseen valtioon psykologisella tasolla ja epäonnistuminen potentiaalisen vihollisen maailmankuvan ja valtiokuvan ymmärtämisessä tekee tehokkaan deterrenssin luomisesta sulan mahdottomuuden. (Jervis 1985, 29.)

Deterrenssistrategian kannalta suuri ongelma on sen sisäpoliittinen ulottuvuus. Morgan (1985, 149) kirjoitti Yhdysvaltojen deterrenssin suuntautuneen aina omien kansalaisten vakuuttamiseen ja sen uskottavuus ulkovaltojen suuntaan on rakennettu ensisijaisesti oman itsensä vakuuttamiseksi. Luonnollisesti Suomen tilanne on erilainen, mutta yhteistä on se, että olemme puolustusratkaisullamme perinteisesti halunneet vakuuttaa itseemme sen toimivuudesta. Pohjimmiltaan on sivuseikka uskommeko itse pidämme tehokkuuteen, jos deterrenssistrategian kohde näkee sen uskottavaksi. Oli puolustuksemme mielestämme kuinka tehokas hyvänsä, on se deterrenssin kannalta yhdentekevää, jos potentiaalisen vihollinen ei pidä sitä uskottavana. Kyky hahmottaa potentiaalisen vihollisen aivan kuten ystävänkin maailmankuva, historian painolasti, kulttuuri ja päämäärät ovat keskeisiä paitsi pidäkkeen, niin myös toimivien suhteiden luomiseksi. Myös itsensä tuntemisen merkitys korostuu, jotta voi edes alkaa hahmottaa vastustajan ajattelutapaa. (Murray 2017, 117.)

Hybridideterrenssiin resilienssin avulla

1960-luvulla Beaufre kirjoitti ”epäsuorasta strategiasta”, mikä on lähellä nykyään hybridisodaksi kutsuttua ilmiötä. Hyökkäyksellinen epäsuora strategia sijoittuu voimankäytön jatkumolla toiseen ääripäähän kuin totaalisen sota. Se täydentää ja osin toimii ydinstrategian vastalääkkeenä. Beaufren mukaan mitä lähemmäs ydinstrategia pääsee vallan tasapainotilan luomista, sitä enemmän valtiot turvautuvat epäsuoraan strategiaan. Silloin rauhasta tulee vähemmän rauhanomaista kylmää sotaa. Epäsuorassa strategiassa voimaa voidaan käyttää hyvin rajoitetulla tasolla, mutta silti koko strategia perustuu voiman varaan. Voima luo deterrenssille rajat, joiden sisäpuolella epäsuoraa strategiaa voidaan toteuttaa välttämättä tilannetta, jossa deterrenssi varsinaisesti pettäisi. (Beaufre 1965a, 127–129.) Hybridisota on epäsuoraa, vihamielistä ja joskus jopa aseellista vaikuttamista, joka kuitenkin pysyttelee varsinaisen sodan ”alapuolella”. Se ei ylitä kynnyksiä, jonka jälkeen deterrenssi pettäisi ja avoin sota alkaisi. Mutta samalla syynä siihen, ettei hybridisota aiheuta vastatoimia ja väkivallan eskalaatiota, on juuri hybridikeinojen takana piilevä kova, sotilaallinen voima. Valtio, jolla ei ole merkittävää sotilaallista voimaa, mielellään ydinasetta, ei voi käydä edes hybridisotaa toista valtiota vastaan ilman pelkoa avoimista aseellisista vastatoimista. Siten suurvallan kohdistaessa hybridivaikutusta pieneen valtioon, sen mahdollisuudet vastata ovat rajoitetut. Tilanne ei välttämättä ole niin synkkä, kuin ensivaikutelma näyttää. Se, että suurvalta käyttää hybridisodankäynnin keinovalikoimaa kertoo, että pidäke toimii. Pienelle valtiolle avoin sota olisi katastrofi. Hybridivaikuttamisen keinojen vaikutusta kuitenkin voidaan pienentää ja ne ovat kokonaisuudessaan kestettävissä.

Näinä hybridivaikuttamista korostavina aikoina länsimaat ovat alkaneet teoretisoida, miten eri operaatioympäristöihin (*domain*) voitaisiin rakentaa omia pelotteita rankaisuvaihtoehtoineen. Tällaisia ovat esimerkiksi kyberinformaatio- ja taloudellinen vaikuttaminen. Suomi luo näitä vaikuttamismuotoja vastaan korkeaa resilienssiä. Kansalaistemme korkeasta koulutuksesta ja yleisestä sivistystasosta johtuen informaatioulottuvuudessa vaikuttaminen ei usein pääse tuloksiin. Venäläiseen kyber-hyökkäykseen vastaaminen omalla hyökkäyksellä voisi eskaloida tilannetta. On tärkeää ymmärtää, että hybriditoimiin kuuluu paljon erilaisia vaikuttamisen muotoja, joista osa on laillisia, kuten vaikkapa yrityskaappaukset, ja osa laittomia, kuten sabotaasit. Jonkinasteinen vihamielinen vaikuttaminen on osa ”uutta normaalia”. Niin kauan kuin vaikuttaminen pysyy laillisena, siihen on helppo vastata. Laittomiin keinoihin vastatoimien toteuttaminen on *moraalisesti* arveluttavaa poliittisella tasolla. Joka tapauksessa kaikki vihamielinen hybridivaikuttaminen on aina parempi kuin avoin kineettinen vaikuttaminen sotilaallisilla operaatioilla. Yhteiskunnan

kriittisten toimintojen resilienssin lisääminen saa aikaan, että niihin vaikuttaminen tulee entistä kalliimmaksi hyötyihinsä nähden. Ellei tavoitetta koeta kyllin tärkeäksi, vaikuttaminen saattaa jopa vähentyä. Jopa joutuessamme laitoman vihamielisen vaikuttamisen kohteiksi, on tilanne helpommin hallittavissa kuin aseellinen konflikti. Hybridisota on pahimmillaankin puolustavalle valtiolle oikeaa sotaa parempi vaihtoehto.

Yksikään deterrenssistrategia ei ole aukoton. Esimerkiksi Yhdysvallat on yrittänyt määritellä miten pelotevaikutus voitaisiin kohdistaa terroristijärjestöjen kaltaisiin ei-valtiollisiin toimijoihin. Vastausta on vaikea kuvitella ainakaan siten, että järjestöjen lisäksi se toimisi myös ”yksinäisten susien” terrori-iskuihin. Jos ihminen on valmis uhraamaan henkensä iskussaan, ei ainakaan läntisen arvomaailman mukaan toimiva sivistysmaa voi hyväksyttävästi luoda häneen toimivaa pelotetta (Sokolski 2016, 18). Valtio on suhteellisen yksinkertainen deterrenssikohde silloin, kuin kyseessä on avoin sota. Hybridivaikuttamisen deterrenssiä on haastavampi luoda, jos samalla vastatoimet halutaan pitää edelleen avointa aseellista konfliktia alhaisemmalla tasolla. Millainen voisi olla luonteeltaan esimerkiksi informaatiovaikuttamiseen liittyvä vastatoimi? Helppo vastaus on käynnistää oma informaatiokampanja, mutta etenkin pienen valtion vaikuttaessa suurvaltaan, sen tehoa on hankala nähdä kovin massiivisena. Kyberiskuun on loogista ja helppoa vastata toisella iskulla, mutta eskalaation mahdollisuus on otettava huomioon. Deterrenssin luomiseen ei ole valmista kaavaa ja on mahdotonta laatia ”temppluetteloita”, joista löytyisi kaikkien mahdollisten hybridivaikuttamisen muotojen vastatoimet kuin apteekin hyllyltä. Lisäksi tulee muistaa, että hybridivaikuttamisen lopultakin mahdollistaa sama kova sotilaallinen voima, joka ydinaseen muodossa myös torjuu avoimet kineettiset sotatoimet. Hybridivaikuttamiseen ei kykene ilman merkittävää sotilaallista ylivoimaa, mutta pelko ydinaseen käytöstä vastatoimena rajoittaa vaikuttamisen juuri hybridikeinoihin.

Beaufre (1965a, 30) kirjoitti myös ”totaalistrategiasta”, jossa kaikkien hallinnonalojen resursseilla ja yhteistyöllä pyritään valtion korkeimpien päämäärien toteuttamiseen. Tämä voidaan toteuttaa lisäksi yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan yritysten ja yhteisöjen kanssa. Suomen kaltaisen valtion tulee kyetä yhdistämään kaikki valtiosta, talouselämästä ja kansalaisyhteiskunnasta nousevat kyvykkyydet luodakseen ”totaalideterrenssiä”, jonka tulee olla aidosti hallinnonalat ylittävä. Valtiollisen strategian tulee olla kuin ”liima”, joka yhdistää ja sitoo toisiinsa kaikki valtion toiminnot (Gray 2015, 23). Voidaan sanoa, että yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kehittämisen myötä Suomella on käytössään jopa ”hallinnonalat ylittävää deterrenssiä” (*cross-policy-deterrence*). Suomi keskittyy turvaamaan oman suvereniteettinsa ja kansaisensa ulkopuoliselta vihamieliseltä vaikuttamiselta kaikilla tai vähintäänkin suurimmalla osalta

politiikan eri osa-alueista. Pidäkevaikutus voi olla tietyn toimintatapamallin tarkoituksellinen päämäärä tai se voi toimia hyvin myönteisenä sivutuotteena. Mitä enemmän eri hallinnonalat rakentavat järjestelmiinsä ja toimintoihinsa resilienssiä turvatakseen niiden käytettävyyden, samalla sitä vaikeammaksi niihin vaikuttaminen vihamieliselle ulkopuoliselle toimijalle nousee. Esimerkiksi tietovarantojen sisällöt ja niiden käytettävyyden turvaamisen toimenpiteet hankaloittavat myös niihin kohdistuvan kyberhyökkäyksen toteuttamista. Huoltovarmuuden merkitys yhteiskunnan kriisinkestävyydelle on tunnistettu Suomessa jo pitkään, mutta pidäkearvoa syntyy oikeastaan kaikista yhteiskunnan toimintojen varmentamiseen pyrkivistä ratkaisuista.

Resilienssin rakentaminen valtion ja yhteiskunnan toimintoihin on itse asiassa tehokas pidäkettä passiivisesti kohottava toimintatapamalli, koska kohonnut resilienssin taso nostaa hyökkäyksen aloittamisesta aiheutuvia kustannuksia. Resilienssi on siis kiistämisen (*deterrence by denial*) mallin mukainen valinta, koska tarkoituksena on luoda tilanne, jossa hyökkääjältä kiistetään hänen tavoitetilansa saavuttaminen. Pelkällä resilienssillä pidäkettä ei kuitenkaan rakenneta, vaan rankaisun (*deterrence by punishment*) mallin vaatima vastahyökkäyksen tai -toimien uhka pitää luoda tukemaan vihollisen tavoitteiden saavuttamisen hankaloittamista. Suomen kaltaiselle pienelle valtiolle on käytännössä mahdotonta luoda sellaista vastaiskukykyä, että sen käytön ajatuskin olisi riittävän pelottava ennaltaehkäisemään aggression. Yhtä mahdotonta on suurvaltavihollista vastaan luoda tilannetta, jossa ehdottomasti kyettäisiin estämään sitä saavuttamasta tavoitteitaan, koska suurvallalla on enemmän resursseja käytössään ja jos se haluaa sitoa niistä merkittävän osan, ei pieni valtio kykene vastustamaan. Pidäkkeen rakentamisessa oleellista on, että päämäärien saavuttaminen tulisi laskennallisesti niin kalliiksi, että se ei olisi kannattavaa. Näin kyky vastahyökkäykseen ja vihollisen päämäärien saavuttamisen kiistäminen liittyvät oleellisesti toisiinsa ja pidäkepolitiikka yhdistää molemmat klassiset deterrenssin funktiot.

Lopuksi

Maailma on elänyt Damokleen miekan kaltaisen ydinaseiden uhkan alla vuodesta 1945. Vuosikymmenten kokemuksesta ja kaikista varotoimenpiteistä huolimatta ei ole takeita, ettei ”miekka” voisi pudota milloin tahansa. Turvallisuuden hinta on van Creveldin (2017, 153) mukaan turvattomuus ja rauhan hinta miltei välittömän ja miltei totaalisen tuhon riski. Aivan kuten suurvallat ovat pyrkineet kehittämään vakautta ydintasapainoon luovia toimintamalleja, pienen valtion tulee yhtä uupumattomasti rakentaa järjestelyitä, joilla se voisi

ennaltaehkäistä itseensä kohistuvan konventionaalisen sodan. Onnistuminen sodan välttämiseksi voi olla pienen valtion selviytymisen ehto kansainvälisen järjestelmän joutuessa epävakauden tilaan. Van Creveldille (2017, 199) sota on joustava ja kekseliäs peto, joka sopeutuu ja muuttaa ulkomuotoaan säilyttäen kuitenkin ominaisluonteensa. Voidaksemme torjua sodan, meidän tulee ymmärtää sen perusolemuksen, jotta voimme kehittää toimivimman deterrenssistrategian.

Suomi on saanut elää seitsemän vuosikymmentä ilman sotaa. On helppoa väittää tämän johtuvan deterrenssimme tehokkuudesta. Samoin voi todeta, että deterrenssin luomiseen menneet rahat ovat menneet hukkaan, koska vieraalla valtiolla ei ollut aikomustakaan vihollisuuksiin. Emme pysty todistamaan miksi jotain ei tapahtunut. Olemmeko toteuttaneet mielekästä deterrenssiä, vai olisi vähempikin riittänyt? Deterrenssistrategian onnistuminen luo lisäarvoa vasta-argumenteille. Mitä pidempään rauha säilyy ja mitä parempi deterrenssi-strategia on ollut, sitä enemmän se tukee vastustajien argumentteja, ettei sitä koskaan tarvittukaan. (Kissinger 1969, 61.)

Deterrenssi ei koskaan valmistu lopullisesti. Tasapainotila ei ole pysyvä vaan valtioiden välisten suhteiden tilanne ja asevoimien suorituskyvyt muuttuvat hetkestä toiseen sekä aseteknologian kehittyessä jatkuvasti. Deterrenssi vaatii jatkuvaa ja tärkeäksi tunnustettua herpaantumaton kehitystyötä. (Wohlstetter 1958.) Tämä työ ei ole ainoastaan asevarustelua ja valmistautumista puolustukselliseen operointiin, vaan sisältää kaikki keinot väestönsuojelusta resilienssin luomiseen, joilla yhteiskunnalle koituvia tappioita voidaan minimoida. Deterrenssin luominen vaatii aivotyötä. (Wohlstetter 1965, 45–46.) Diplomaattisella tasolla puolustuksellisen asenteen ottavan valtion voi olla hankalaa vakuuttaa hyökkäyksellisen ulkopolitiikan valinnut valtio halustaan vastata vihollisuuksiin (Aron 1960, 495). Suomelle tilanne on itse asiassa suhteellisen helppo. Suomi ei missään tilanteessa uhkaa Venäjää, eikä sen pidäkkeensä tueksi tarvitse luoda mitään keinotekoisia ”ansalankoja”, sillä valtioiden välinen raja toimii sellaisena kuin luonnostaan. Jos venäläinen sotilasjoukko sen ylittää, pidäke on pettänyt ja Suomi siirtyy automaattisesti puolustustaisteluun.

Ydinasevaltioiden välillä erilaiset väestönsuojelliset toimenpiteet, joista parhaana esimerkkinä toimivat ohjuspuolustusjärjestelmät, voidaan kokea hyökkäyksellisiksi. Tämä johtuu ydinstrategian logiikasta, jossa molemmat osapuolet pitävät vihollisensa kansalaisia ja kaupunkeja ”panttivankeina.” Puhtaan puolustukselliset ratkaisut, joilla turvataan kansalaisia saavat hyökkäyksellisen luonteen, koska ne vähentävät suoraan ydinaseiskun potentiaalista tuhovoimaa ja siten muuttavat vallitsevaa ydintasapainoa ja deterrenssin tehoa (Cimbala ym 1988, 154). Suomen tapauksessa tällaista kieroutunutta asetelmaa ei vallitse, vaan kaikki väestönsuojelliset ja yhteiskunnallista resilienssiä lisäävät toimet

säilyttävät puhtaasti puolustuksellisen ominaisuutensa, koska Suomella ei ole kykyä aktiivisesti uhata Venäjää ensi-iskulla.

Cimbala (1991, 75) on kirjoittanut, että konventionaalisilla aseilla toteutettava deterrenssi-strategia on nojannut ylivoimaan joukkojen määrässä, teknologiassa tai strategian tasolla. Mikäli potentiaalisella hyökkääjällä olisi merkittävä ylivoima missä tahansa kolmesta osa-alueesta, niin deterrenssi voisi pettää. Kykyä toteuttaa tehokasta deterrenssiä ei tule sekoittaa kykyyn voittaa sota. Eritoten ydinaseiden kanssa tämä ei ole edes mielekäs tapa ajatella, koska strategisessa ydinsodassa ei olisi voittajia ainakaan sitä käyvien valtioiden välillä. Brodie (1959, 274) totesi, että rajoittamattoman ydinsodan voittaminen vaatisi joko aloitteen tempaamista tai täysin vaikuttamiselta turvattua ja ylivoimaista ydinsuorituskykyä. Konventionaalisilla suorituskyvyillä rakennettu pidäke ei kuitenkaan ole riippuvainen ylivoimasta.

Suomi ei pystyisi voittamaan Venäjää rajoittamattomassa sodassa, mutta se kykenee luomaan puolustuskykyjä, jotka tekevät siitä epäsovivan vihollisen. Pidäkkeen arvo syntyy edelleen hyötysuhdelaskelmista. Mikäli Suomi ei muodostu nimenomaan eksistentiaalisesti uhkaksi Venäjälle, on sitä vastaan suoritettavasta hyökkäyksestä mahdollisesti saavutettava laskennallinen hyöty aina pienempi, kun hyökkäykseen kulutettavat resurssit ja muut aiheutuneet tappiot ja kustannukset. Se asevoima ja puolustusjärjestelmä, jolla Suomi kaikissa realistisesti kuviteltavissa olevissa skenaarioissa pystyy ennaltaehkäisemään sodan, on merkittävästi pienempi kuin sellainen asevoima, joka kykenisi voittamaan sodan Venäjää vastaan.

Trumpin ulkopolitiikan heittelevyydestä huolimatta Yhdysvaltojen laajennettu ydindeterrenssi turvaa yhä sen liittolaisia ja ehkäisee niiden tarvetta omien ydinsuorituskykyjen luomiseen. Oli deterrenssi luonteeltaan ydinaseisiin tai perinteiseen asevoimaan perustuvaa, liittolaisuuksien ja puolustusyhteistyösuhteiden merkitys deterrenssi-arvolle on melkoinen. Thukydideen (1954, 31) mukaan korfulaiset ennen ajattelivat neutraliteetin olleen viisas valinta, koska se esti heidän joutumisensa vaaraan muiden politiikan vuoksi, mutta sodan uhatessa hekin näkivät sen kaukokatseisuuden puutteena ja heikkouden lähteenä. Nykyisessä globaalisti verkottuneessa maailmassa liittolaisuus- ja yhteistyösuhteiden merkitystä pidäkkeen kokonaisteholle ei sovi ali- eikä yliarvioida. Mikäli jokin Naton jäsenvaltio joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, Natolle jää vaihtoehtoiksi joko kollektiivinen puolustus tai liittouman hajoaminen. Liittouman ulkopuolisen maan ei tule optimistisesti uskoa, että pelkkä puolustusyhteistyö riittää tarjoamaan sille täydet turvallisuustakuut. Sen sijaan kaikki poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset liittoumat sekä yhteistyöjärjestelyt kohottavat deterrenssi-arvoa, koska ne luovat suuren määrän

erilaisia epävarmuustekijöitä juuri siitä, miten liittolaiset ja kumppanit reagoisivat sodan syttymiseen.

Tämä artikkeli ei ota poliittisesti kantaa Natojäsenyyden puolesta eikä sitä vastaan, vaan ainoastaan toteaa, että vallitsevissa olosuhteissa Suomi ei pysty edes välillisesti nojautumaan minkään toimijan tarjoamaan laajennettuun ydindeterrensseen, vaan pidäke pohjautuu perinteiseen asevoimaan ja itsenäiseen puolustukseen. Edelleen Thukydideseen (1954, 52) mukaan politiikassa niin kuin missä tahansa muussakin taiteessa uudet menetelmät syrjäyttävät väistämättä entiset. Silloin kun valtio voi elää rauhassa, vanhat ja vakiintuneet menettelytavat ovat parhaita. Silloin kun siihen jatkuvasti kohdistuu uusia haasteita ja vaikeuksia, valtion tulee myös kyetä vastaamaan niihin uudella tavalla. Suomeen ja Euroopan Unioniin kohdistuu nykyaikana kasvamassa määrin uusia haasteita niin ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla kuin muutenkin osana kansainvälistä järjestelmää. Kun mitä tahansa Suomeen kohdistuvia haasteita pyritään ratkaisemaan, vaaditaan tuoretta ja omintakeista ajattelua, eikä pitävyydestä ”vaka vanhoissa” toimintamalleissa.

Lähteet

- Aron, Raymond, (1958). *On War*. Garden City: Doubleday & Anchor Company.
- Aron, Raymond (1960). *Peace and War – A Theory of International Relations*. Garden City: Doubleday & Company.
- Aron, Raymond (1965). *The Great Debate: Theories of Nuclear Strategy*. Garden City: Doubleday & Company.
- Aron, Raymond (1970). The Evolution of Modern Strategic Thought. Teoksessa B. Alastair (toim.), *Problems of Moderns Strategy. Studies in International Security: 14*. London: The Institute for Strategic Studies, 13–46.
- Barnett, Roger (2003). *Asymmetrical Warfare – Today’s Challenge to U.S. Military Power*. Washington, D.C.: Brassey’s.
- Beaufre, André (1965a). *Introduction to Strategy*. New York: Praeger.
- Beaufre, André (1965b). *Deterrence and Strategy*. London: Faber and Faber.
- Blackett, P.M.S. (1956). *Atomic Energy and East-West Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brodie, Bernard (1959). *Strategy in the Missile Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Brodie, Bernard (1966). *Escalation and the Nuclear Option*. Princeton: Princeton University Press.
- Buchan, Alastair (1966). *War in Modern Society – An Introduction*. London: C. A. Watts & Co.
- Cimbala, Stephen & Joseph Douglass (1988). *Ending a Nuclear War. Are the Superpowers Prepared?* Washington, D.C.: Pergamon-Brassey’s International Defence Publishers.
- Cimbala, Stephen (1991). *Clausewitz and Escalation – Classical Perspective on Nuclear Strategy*. London: Frank Cass & CO.
- Creveld, Martin van (2017). *More on War*. Oxford: Oxford University Press.

- Feldman, Shai (1982). *Israeli Nuclear Deterrence – A Strategy for the 1980s*. New York: Columbia University Press.
- Freedman, Lawrence (1981). *The Evolution of Nuclear Strategy*. London: MacMillan Press.
- Freedman, Lawrence (2006). *The Transformation of Strategic Affairs*. London: Routledge.
- Gat, Azar (2006). *War in Human Civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, Colin (2015). *The Future of Strategy*. Cambridge: Polity Press.
- Jervis, Robert (1985). Perceiving and Coping with Threat. Teoksessa R. Robert, R. Lebow & J. Stein (toim.), *Psychology of Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 13–33.
- Kahn, Herman (1960). *On Thermonuclear War*. Princeton: Princeton University Press.
- Kaldor, Mary (2007). *New & Old Wars*. Stanford: Stanford University Press.
- Kaplan, Fred (1980). *Dubious Specter – A Skeptical Look at the Soviet Nuclear Strategy*. Washington, D.C.: Institute for Policy Studies.
- Kissinger, Henry (1957). *Nuclear Weapons and Foreign Policy*. New York: Harper & Brothers.
- Kissinger, Henry (1969). *American Foreign Policy. Three Essays*. New York: W. W. Norton & Company.
- Lawrence, Philip (1988). *Preparing for Armageddon – A Critique of Western Strategy*. Sussex: Wheatsheaf Books.
- Lebow, Richard (1985). Conclusions. Teoksessa R. Jervis, R. Lebow & J. Stein (toim.), *Psychology of Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 203–232.
- Lebow, Richard (1987). *Nuclear Crisis Management – A Dangerous Illusion*. Ithaca: Cornell University Press.
- Liddell Hart, B. H. (1960). *Deterrent or Defence – A Fresh Look at the West's Military Position*. London: Stevens & Sons Limited.
- McNamara, Robert (1968). *The Essence of Security – Reflections in Office*. London: Hodder and Stoughton.
- Montgomery (1962). *Three Continents – A study of the situation and problems in Asia, Africa, and Central America, and the relationship of those areas to defence policies in the 1960s and to the British Commonwealth*. London: Collins.
- Morgan, Patrick (1985). Saving Face for the Sake of Deterrence. Teoksessa R. Jervis, R. Lebow & J. Stein (1985), *Psychology of Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 125–152.
- Murray, Williamson (2017). *America and the Future of War – The Past as Prologue*. Stanford: Hoover Institution Press.
- Nye, Joseph (2011). *The Future of Power*. Philadelphia: PublicAffairs Books.
- Osgood, Robert (1988). *The Nuclear Dilemma in American Strategic Thought*. Boulder: Westview Press.
- Ridgway, Matthew (1956). *Soldier: The Memoirs of Matthew B. Ridgway*. New York: Harper & Brothers.
- Schelling, Thomas (1965). Nuclears, NATO and the “New Strategy”. Teoksessa H. Kissinger (toim.), *Problems of National Strategy – A Book of Readings*. New York: Frederick A. Praeger Publishers, 169–185.
- Schelling, Thomas (1966). *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Schelling, Thomas (2008). *Arms and Influence*. With a New Preface and Afterword. New Haven: Yale University Press.
- Snyder, Glenn (1961). *Deterrence and Defense – Toward a Theory of National Security*. Princeton: Princeton University Press.
- Sokolowski, Henry (2016). *Underestimated: Our Not So Peaceful Nuclear Future*. Carlisle: United States Army War College Press.

- Stavridis, James (2014). *The Accidental Admiral – A Sailor Takes Command at NATO*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Stein, Janice (1985a). Calculation, Miscalculation and Conventional Deterrence I: The View from Cairo. Teoksessa R. Jervis, R. Lebow & J. Stein (toim.), *Psychology of Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 34–59.
- Stein, Janice (1985b). Calculation, Miscalculation and Conventional Deterrence II: The View from Jerusalem. Teoksessa R. Jervis, R. Lebow & J. Stein (toim.), *Psychology of Deterrence*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 60–88.
- Thucydides, (1954). *History of the Peloponnesian War*, Transl. Rex Warner. Harmondsworth: Penguin Books.
- Wohlstetter, Albert (1958). The Delicate Balance of Terror. P-1472, 6 November 1958. Revised December 1958. RAND Paper. <https://www.rand.org/about/history/wohlstetter/P1472/P1472.html>, (1.7.2017).
- Wohlstetter, Albert & Henry Rowen (1959). Objectives of the United States Military Posture. RM-2373, 1 May 1959. RAND Paper. <https://www.rand.org/about/history/wohlstetter/RM2373/RM2373.html>, (1.7.2017).
- Wohlstetter, Albert (1965). The Delicate Balance of Terror. Teoksessa H. Kissinger (toim.), *Problems of National Strategy – A Book of Readings*. New York: Frederick A. Praeger, Publishers, 34–58.